แบบอย่างความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์

ผศ.กฤษนันท์ แสงมาศ
อาจารย์ประจำ วิทยาเขตสุรินทร์

บทนำ

"เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปคดฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ใดรับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็จะประพฤติซ้ำเสียหาย แว่นแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญหากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรงฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้น ก็จะพลอยดำเนินตาม ทั้งแว่นแคว้นก็จะอยู่เป็นสุข หากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม[1]

พุทธภาษิตที่ได้ยกมาอ้างแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะคุณธรรมที่มีกาย วาจาและใจ เป็นตัวแสดง เพราะว่ากาย วาจาและใจเป็นพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกมาเห็นได้ชัดเจน เมื่อมีการสั่งการ หรือการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไป ให้เห็นว่า เป็นฝ่ายกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม เป็นกาย วาจา ใจสุจริตหรือเป็นกาย วาจา ใจทุจริตจะเดินไปข้างหน้าตรงหรือว่าคด เพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์เพื่อนพ้อง กลุ่มตนหรือประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้นธรรมจึงเป็นหัวใจของการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะหลักความยุติธรรม สุจริตธรรม คุณธรรมและศีลธรรมเป็นต้น

ความหมายของผู้นำ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำคือ คุณสมบัติของบุคคล เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงามโดยถูกต้องตามธรรมภาวะผู้นำ คุณสมบัติของบุคคล เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถ ของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงามโดยถูกต้องตามธรรม[2]

---

[1] พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

[2] ธวัช บุณยมณี, **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือ การใช้อิทธิพลของบุคคลหรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตาม เพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้

หฤทัย ปุตเศรณี กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลรอบข้าง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภาวะผู้นำเป็นความสามารถของบุคคลที่จะสามารถสร้างอิทธิพลจูงใจหรือสั่งการให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือหลายคน กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร

นิพนธ์ กินาวงศ์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำหมายถึงปรากฏการณ์ที่บุคคลหนึ่งที่เรียกว่าผู้นำสามารถทำให้คนอื่น ๆ ปฏิบัติตามที่ต้องการได้ โดยการปฏิบัติงานนั้น ผู้ปฏิบัติมีความเต็มใจหรือสมัครใจที่จะทำ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความเชื่อถือ ศรัทธาหรือพลังอำนาจที่มีอยู่ในตัวผู้นำนั้น

Robbins กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงความสามารถในการใช้อิทธิพลของบุคคลต่อกลุ่มเพื่อให้ปฏิบัติงานต่าง ๆ บรรลุเป้าหมาย

Schermerhorn กล่าวว่า ภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการในการดลบันดาลใจให้บุคคลอื่นทำงานให้ประสบผลสำเร็จ

กล่าวโดยสรุป ภาวะความเป็นผู้นำนั้น ผู้นำจะต้อง มีความรอบรู้ มีความสามารถ เป็นผู้มีบุญบารมีที่ได้สั่งสมกระทำมาตั้งแต่อดีตเป็นเครื่องกรอง โดยเฉพาะเรื่องของ ทาน ศีล ภาวนา และหลักของความเป็นผู้ใหญ่ มี เมตตา ความรัก กรุณา ความสงสาร มุทิตา ความชื่นชมยินดี อิ่มใจ อุเบกขา ความเที่ยงตรงและการกระทำที่ถูกต้อง เป็นกลาง ยุติธรรมไม่ลำเอียงด้วยอคติ เพราะรัก ชอบพอ เกลียดชัง กลัวเกรง หลงใหล คลั่งไคล้ ด้วยอกุศลจิต มีโลภะ โทสะและโมหะเป็นต้น นอกจากนั้นยังมีผู้รู้ได้อธิบายความแตกต่างผู้นำและผู้บริหารเอาไว้มากมาย

ความแตกต่างระหว่างผู้นำกับผู้บริหาร

ความแตกต่างย่อมเป็นสิ่งที่ทำให้มองเห็นถึงลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะด้านระหว่างผู้นำกับผู้บริหาร ในหลักการแล้วบางครั้งผู้บริหารทำหน้าที่เป็นผู้นำ แต่บางครั้งผู้นำเป็นทั้งผู้บริหารไปพร้อมเสร็จ ถึงอย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างผู้นำกับผู้บริหารย่อมมีส่วนที่เหมือนกันและต่างกันในหลักการและกระบวนการ ดังจะได้ยกความแตกต่างมาให้พิจาณาโดยใช้ตารางนี้[3]

[3] จุมพล หนิมพานิชล, **ผู้นำ อำนาจ และการเมืองในองค์การ**(Leaders,Power and Politics in Organization), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ปทุมธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

ลักษณะผู้นำ	ลักษณะของผู้บริหาร
๑. ชอบเปลี่ยนแปลง ชอบสิ่งใหม่ ๆ	๑. ชอบบริหาร
๒. ไม่ชอบเอาอย่างหรือลอกแบบใคร	๒. ชอบลอกแบบ
๓. ชอบพัฒนา	๓. ชอบรักษา
๔. เน้นหรือมุ่งคน	๔. เน้นหรือมุ่งระบบและโครงสร้าง
๕. มีแรงดลบันดาลในความไว้วางใจ	๕. ไว้วางใจการควบคุม
๖. มองไกล	๖. มองใกล้
๗. ชอบถามว่าอะไรและทำไม	๗. ชอบถามว่าอย่างไรและเมื่อไร
๘. ชอบมองไปที่สูง(ขอบฟ้า)	๘. ไม่ชอบมองไปที่สูง
๙. ชอบริเริ่ม	๙. ชอบเลียนแบบ
๑๐. ชอบท้าทายสถานภาพเดิม	๑๐. ชอบรักษาสถานภาพเดิม
๑๑. เป็นตัวของตัวเอง	๑๑. เป็นผู้ปฏิบัติตามที่ดี
๑๒. ชอบทำในสิ่งที่ถูก	๑๒. ชอบทำสิ่งต่าง ๆ ให้ถูก

ตาราง แสดงความแตกต่างระหว่างลักษณะผู้นำและผู้บริหาร

ดังนั้น ผู้นำ คือบุคคลที่ถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่มหรือผู้มีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของกลุ่มและทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย[4] ในส่วนของภาวะผู้นำ คือ[5] การมีอิทธิพลเหนือการกระทำของผู้อื่น คุณภาพหรือคุณค่าของผู้นำอยู่ที่ว่าสามารถตัดสินใจได้ว่า จะต้องทำอะไรและสามารถชักนำให้ผู้อื่นช่วยทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปดังที่ได้ตั้งใจไว้ ที่ใดไม่มีพลังซึ่งจะมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของผู้อื่น ที่นั่นก็ไม่มีภาวะผู้นำ แต่สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือภาวะผู้นำนั้นจะต้องประกอบด้วย

๑. ภาวะผู้นำ คือ ปรากฏการณ์แบบกลุ่ม นั่นคือไม่มีผู้นำที่ปราศจากผู้ตาม ภาวะผู้นำนั้นจะรวมถึงการมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลต่ออีกคนหนึ่ง หรือการที่สามารถชักจูงใจผู้อื่นได้นั่นเอง

---

[4] วิเชียร วิทยอุดม, **ภาวะผู้นำLeadership**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

[5] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒.

๒. ผู้นำใช้อำนาจหรือชี้นำกลุ่มให้เชื่อในการกระทำหรือความสำเร็จของเป้าหมายนั้น ๆ ดังนั้นภาวะผู้นำ คือเป้าหมายของการดำเนินงานโดยตรงและบทบาทที่แสดงในกลุ่มและองค์การ

๓. การแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้นำนั้น สันนิษฐานได้จากการแบ่งกลุ่มหรือการจัดลำดับชั้นภายในกลุ่ม บางกรณีลำดับชั้นเป็นปกติทั่วไปซึ่งง่ายต่อการบ่งบอกว่าใครเป็นผู้นำ นั่นคือผู้นำจะอยู่ในลำดับบนสุด บางกรณีก็ซับซ้อนและบางครั้งก็มีการยืดหยุ่น

กล่าวโดยสรุป ผู้นำ จึงต้องมีภาวะของผู้นำในการที่จะก้าวไปสู่ความเป็นนักบริหารมืออาชีพ สำคัญที่สุดก็คือบุคคลผู้ที่จะมาเป็นผู้นำได้จะต้องสามารถสร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่น ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ติดตาม ได้แก่ กลุ่มคนในหน่วยงานหรือองค์กรของตน นอกจากนั้นต้องเป็นบุคคลที่มากด้วยคุณธรรม โดยเฉพาะ การใช้หลักธรรมาธิปไตยในการใช้เป็นฐานการบริหารซึ่งจะเข้าระบบของธรรมาภิบาลที่สะอาดโปร่งใส มีส่วนร่วม ตรวจสอบได้ทุกเวลาอันเนื่องจากผู้นำมีภาวะผู้นำในการบริหารนั้นเอง.

คุณสมบัติของผู้นำ

คุณสมบัติของผู้นำ หรือผู้นำควรจะมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง จึงจะได้ชื่อว่า ผู้นำ ความเป็นผู้นำนั้นจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้[6]

๑.๒.๑ มีสติปัญญา

๑.๒.๒ มีความดีงาม

๑.๒.๓ มีความรู้ความสามารถ

นอกจากนั้น ในหนังสือ บทบาทพระบรมครู ของพระราชวรมุนี(ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำอันมีพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้ ๒ ส่วน ซึ่งจะขอยกเอามาเป็นข้อมูลทางการศึกษาและความรู้เพื่อผู้นำหรือหัวหน้า จะพึงนำเอาไปยึดถือปฏิบัติ โดยนำเอาคุณสมบัติของพระพุทธเจ้ามาเป็นตัวอย่างหรือแบบอย่างของผู้นำหรือหัวหน้ากล่าวคือ[7]

---

[6] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๕.

[7] พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสซิ่งส์. ๒๕๕๑), หน้า ๑๐-๑๓.

23. ▯▯▯

๑. ทรงมีพระมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการและอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการมีพระวรกายสง่างามอย่างที่มีผู้ชมว่า " พระสมณโคดม มีพระรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก วรรณะและพระสรีระดุจดังพรหม น่าดูน่าชมนักหนา

๒. ทรงมีพระสุระเสียงไพเราะและตรัสพระวาจาสุภาพ สละสลวย อย่างคำชมของ จังกีพราหมณ์ที่ว่า "พระสมณโคดม มีพระวาจาไพเราะ รู้จักตรัสถ้อยคำได้งดงาม มีพระวาจาสุภาพ สละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดแจ้ง และคำของอุตตรมาณพที่ว่า "พระสุระเสียงที่เปล่งก้องจากพระโอษฐ์นั้นประกอบด้วยคุณลักษณะ ๘ ประการ คือ แจ่มใส ๑ ชัดเจน ๑ นุ่มนวล ๑ ชวนฟัง ๑ กลมกล่อม ๑ ไม่พร่า ๑ ซึ้ง ๑ กังวาน ๑ หรือตามมหาบุรุษลักษณะ ข้อที่ ๒๘ ว่า มีพระสุระเสียงดุจดังพรหม ตรัสมีสำเนียงไพเราะดุจนกการเวก

๓. ทรงมีพระอากัปกิริยา มารยาททุกอย่างที่งดงามน่าเลื่อมใส เริ่มแต่สมบัติผู้ดีและมารยาทอันเป็นที่ยอมรับของสังคม ตลอดจนพระบุคลิกลักษณะที่เป็นเสน่ห์ทุกประการพร้อมไปด้วยความองอาจ ความสง่างาม ความสงบเยือกเย็น การแสดงธรรมของพระองค์นอกจากแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน สุขใจ ชวนให้อยากฟัง อยากใกล้ชิดพระองค์อยู่ไม่วาย อย่างคำชมชองบุคคลต่าง ๆ เช่น "นี่ท่านปิงคิยานี มองเห็นสารประโยชน์อันใด จึงเลื่อมใสในพระสมณโคดมถึงเพียงนี้... ท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษผู้อิ่มในรสอันเลิศแล้วย่อมไม่ปรารถนารสอื่น ๆ ที่เลวฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้น โดยลักษณะใด ๆ จะโดย สุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัพภูตธรรมก็ดี ย่อมไม่ปรารถนาวาทะของสมณะเป็นอันมากเหล่าอื่น โดยลักษณะนั้น ๆ เลยฉันนั้น....เปรียบเหมือนบุรุษผู้หิวและอ่อนเพลียมาได้รวงผึ้งก็พึงลิ้มรส ย่อมได้รสแท้แสนชุ่มชื่น ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นย่อมได้รับความดีใจ ปลาบปลื้มใจ ฉันนั้น...เปรียบเหมือนบุรุษได้ไม้จันทน์เป็นจันทน์เหลืองหรือแดง จะสูดกลิ่นตรงที่ใดจะเป็นราก ลำต้น หรือที่ยอด ก็ย่อมได้กลิ่นหอมสนิทเป็นกลิ่นแท้ ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นก็ย่อมได้ปราโมทย์ ได้ความโสมนัสฉันนั้น...เปรียบเหมือนบุรุษอาพาธ เจ็บปวด เป็นไข้หนักนายแพทย์ผู้ฉลาด พึงบำบัดอาพาธเขาได้ฉับไวฉันใด บุคคลฟังคำของท่านพระโคดม

23. □□□□

พระองค์นั้น ความโศกเศร้าปริเวทนาการความทุกข์ โทมนัสและคับแค้นในของเขาย่อมหมดไป ฉันนั้น...เปรียบเหมือนสระใหญ่มีน้ำใสเย็นจืดสนิท น่าเจริญใจ มีท่าราบเรียบ น่ารื่นรมย์ บุรุษผู้ร้อนด้วยแสงแดด ถูกแดดแผดเผาเหน็ดเหนื่อย หิวกระหายเดินมาถึง เขาลงไปอาบ ดื่มในสระน้ำนั้น พึงระงับความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อยและความเร่าร้อนทั้งปวงได้ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นแล้ว ความเหน็ดเหนื่อยและความเร่าร้อนของเขาก็ย่อมระงับไปได้หมดสิ้นฉันนั้น...ชนทั้งหลายที่ท่านพระโคดมทรงชี้ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้สำเร็จด้วยธรรมมีกถาแล้ว เมื่อจากไปจากที่นั่งก็ยังเหลียวหลังกลับมามองด้วยไม่อยากจะละจากไป...

ที่ยกมาอ้างนี้คือคุณลักษณะของพระบรมครูของพระบรมศาสดาที่พระองค์ทรงมีคุณสมบัติของความเป็นผู้นำหรือหัวหน้า ที่ยิ่งใหญ่กว่าผู้นำทั้งหลายในโลกนี้และโลกอื่น ๆ ควรแก่การที่ผู้นำหรือหัวหน้า พึงยึดถือเป็นแนวทางในการทำงานหรือทำหน้าที่ของตน ๆ เอาไว้อย่างมั่นคงสำนึกอยู่เสมอ ๆ

ลักษณะของผู้นำ

ลักษณะของผู้นำที่ดีผู้นำที่ทำให้ผู้ตามหรือผู้ที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชา มีความศรัทธาและเชื่อมั่นและพร้อมที่จะปฏิบัติตามนั้นที่สำคัญต้องมีองค์ปัจจัยดังนี้[8]

๑. มีวิสัยทัศน์ที่เฉียบคมที่ทำให้คนสนใจ

๒. สื่อให้คนในองค์กรเห็นพ้องด้วยได้อย่างดี

๓. มีความหนักแน่นเสมอต้นเสมอปลายทำให้คนไว้วางใจ

๔. เป็นคนรักการเรียนรู้ รวมทั้งการเรียนรู้ที่จะเข้าใจคนอื่น กล้าเสี่ยง ท้าทาย และรับผิดชอบ มีความคงเส้นคงวาในการตัดสินใจ

ศักยภาพของความเป็นผู้นำ

ความเป็นผู้นำนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีสายตายาวไกล มองเห็นเหตุการณ์มีอยู่ในปัจจุบันก้าวข้ามสู่อนาคต คาดการณ์เรื่องราว และเหตุการณ์ข้างหน้าได้ และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือผู้นำนั้นจะต้อง

---

[8] วิทยากร เชียงกุล, **คู่มือพัฒนาตนเองและพัฒนาภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๔๗), หน้า ๓๘.

เป็นนักกระหายอยากในการเรียนรู้อย่างไม่รู้จักอิ่มกับ การค้นคว้าศึกษา อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย เพราะว่าผู้นำที่มีศักยภาพนั้นจำเป็นต้องก้าวให้ทันเรื่องราวใหม่ ๆ อยู่เสมอ และที่สำคัญจะต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้คือ[9]

๑. ความอยากรู้อยากเห็นที่ไม่เคยมอดและการเรียนรู้อย่างไม่มีวันจบ

๒. มีจินตภาพ(วิสัยทัศน์)ที่มีพลัง ตอนแรกผู้นำกำหนดความเป็นจริงของเขา(สิ่งที่เขาเชื่อว่าเป็นไปได้)และต่อมาก็จัดการทำความฝันของเขาให้เป็นจริง

๓. พัฒนาความสามารถที่จะสื่อสารจินตภาพนั้นและสร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่นเห็นด้วย

๔. ยอมรับความไม่แน่นอนและกล้าที่จะเสี่ยง

๕. มีคุณธรรมที่เป็นตัวของตัวเอง(Integrity) รู้จักตนเอง เปิดเผย ซื่อตรง มีวุฒิภาวะ เปิดใจรับการวิพากษ์วิจารณ์

๖. เป็นคนที่มีความคิดริเริ่ม ความโดดเด่น ไม่เหมือนใคร ผู้นำเรียนจากคนอื่น แต่ไม่ได้ให้คนอื่นเป็นผู้สร้างเขา

คุณธรรมของผู้นำหรือหัวหน้า

คุณธรรมของผู้นำหรือหัวหน้านั้น เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญ หากผู้นำหรือผู้ที่เป็น หัวหน้าไร้คุณธรรมย่อมไม่ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ ได้ ดังนั้นเพื่อให้เห็นว่าผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหรือปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้นำจะบรรลุข้อตกลงร่วมกันตามวัตถุประสงค์ได้นั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่ผู้นำหรือหัวหน้าจะต้องมีคือคุณธรรม ดั่งคุณธรรมของพระพุทธเจ้า ในด้านของพระปัญญาคุณที่อ้างอิงเอาไว้ ได้แก่ ทศพลญาณและปฏิสัมภิทา แต่ในบทความนี้ผู้เขียนต้องการนำหลักธรรมเฉพาะในหลักของปฏิสัมภิทา คือ[10] ความแตกฉาน ความรู้แตกฉาน ปัญญาแตกฉาน ประกอบไปด้วย[11]

---

[9] ธวัช บุณยมณี, **ภาวะผู้นำและการเปลี่ยน**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙-๔๐.

[10] พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑/๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙๗.

[11] พระราชวรมุนี(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ฟ จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๑๒-๑๗.

๑. อรรถปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำ หรือข้อธรรมต่าง ๆ สามารถอธิบายแยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร แม้นได้เห็นเหตุใด ๆ ก็สามารถคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ แปลสั้น ๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในอรรถ

๒. ธรรมปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่าง ๆ สามารถจับใจความคำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่าง ๆ ที่ปรากฏ ก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้แปลสั้น ๆ ว่าปัญญาแตกฌานในธรรม

๓. นิรุตติปฏิสัมภิทา ความรู้แตกฉานในภาษา รู้จักภาษาต่าง ๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจ และเห็นตามได้ แปลสั้น ๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ

๔. ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ความมีไหวพริบสามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัด ในความรู้ต่าง ๆว่ามีแหล่งที่มามีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สร้างความคิดและเหตุผลขั้นใหม่ได้ แปลสั้น ๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ

ผู้นำกับการมีวิสัยทัศน์

ผู้นำที่มีความสามารถนั้นจะต้องเป็นผู้นำที่มีความรู้ประกอบด้วยปัญญา หยั่งรู้มองทะลุไปข้างหน้า ซึ่งบุคคลทั่วไปมักจะรู้จักกับคำว่าวิสัยทัศน์(Vision) ดังนั้นผู้นำจะต้องเป็นบุคคลที่มีสายตาคม ชัด ลึก มองออกไปข้างหน้าเห็นเหตุการณ์และเรื่องราวในอนาคตได้อย่างชัดเจนสามารถสังเคราะห์วิเคราะห์เหตุการณ์ได้อย่างแม่นยำ

คำว่าวิสัยทัศน์(Vision)เป็นคำที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิความรู้และความสามารถของผู้ที่จะมาเป็นหัวหน้า ผู้นำหรือผู้บริหาร เป็นการมอง การดู การหยั่งรู้ของผู้นำหรือหัวหน้าหรือแม้แต่ผู้ที่จะมาทำหน้าที่บริหารว่า ท่านมองเหตุการณ์หรือสิ่งที่จะนำพาองค์กรหรือประเทศชาติสู่ความเจริญก้าวหน้าในวันข้างหน้าหรืออนาคตได้อย่างไร การหยั่งรู้เหล่านั้นเป็นศักยภาพของบุคคลผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำ ผู้ที่มีวิสัยทัศน์ ทั้งลุ่มลึก กว้าง ไกล หากผู้นำไร้วิสัยทัศน์ความเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองหรือแม้แต่ผู้บริหารก็จะสิ้นหวังในการที่จะนำองค์กรก้าวไปสู่การยืนหยัดและแข่งขันบนเวทีของการต่อสู้ชิงชัยในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับโลก แม้แต่แข่งขันกับตัวเองก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะฉะนั้น ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อให้ผู้ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชามีความศรัทธาและเชื่อมั่นที่จะ

นำไปสู่ฝั่งของความเจริญเติบโตในวันข้างหน้าได้ด้วย ดังนั้น ผู้เขียนใคร่ขอนำเอาความหมาย คำว่า วิสัยทัศน์ มาเป็นทิศานุทิศทัศน์ ประกอบเป็นแนวทางดังนี้[12]

วิสัยทัศน์คือ การสร้างภาพอนาคตหรือการมองอนาคต ซึ่งจะเป็นเป้าหมายในการเดินไปสู่อนาคต โดยวิธีการนำระบบการวางแผนมาใช้หรือหมายถึงสิ่งที่อยากเห็นในอนาคตและเป็นสิ่งที่ดีกว่าเดิม วิสัยทัศน์เกิดจากการคิดโดยใช้ปัญญา ซึ่งอาจจะหมายถึงการสร้างความฝันและมุ่งมั่นทุกวิถีทางที่จะทำให้ฝันนั้นเป็นจริง

วิสัยทัศน์คือ การมองภาพอนาคตของผู้นำและสมาชิกในองค์กรและกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยมและความเชื่อด้วยกันแล้วมุ่งสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการ จุดหมายปลายทางดังกล่าวต้องชัดเจน ท้าทาย มีพลัง และมีความเป็นไปได้[13] หรือ

วิสัยทัศน์ คือ[14]

๑. สิ่งที่ฝัน
๒. เกี่ยวกับเรื่องอนาคต
๓. เป็นเครื่องบอกทิศทางไปสู่จุดหมายที่ต้องการ
๔. มีเป้าหมายที่เป็นไปได้
๕. มีพลัง ท้าทาย และเร่งให้เกิดพฤติกรรมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์
๖. กระชับ ชัดเจน ทุกคนเข้าใจตรงกันบอกทั้งเส้นทางและเป้าหมาย

พระพุทธเจ้ากับวิสัยทัศน์

พระพุทธเจ้าของเราพระองค์ทรงหยั่งรู้ด้วยพุทธญาณ[15] ญาณคือความรู้ ปรีชาหยั่งรู้ ปรีชากำหนดรู้ ได้แก่

๑. อตีตังสญาณ ญาณในส่วนอดีต
๒. อนาคตังสญาณ ญาณในส่วนอนาคต
๓. ปัจจุบันนังสญาณ ญาณในส่วนปัจจุบัน

---

[12] บูรชัย ศิริมหาสาคร, **มุขบริหารสู่การเป็นผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.
[13] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๔-๑๕.
[14] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๕.
[15] พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๙.

พุทธญาณของพระองค์ ย่อมล่วงรู้ทั้งเรื่องราวของโลก และของเวไนยสัตว์ ทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคต รู้การเกิด การจุติและรู้ว่าสัตว์ผู้กระทำกรรมต่างวัน ต่างเวลาและต่างวาระนั้นเมื่อตายไปแล้วจะไปสู่ภพภูมิใดบ้าง แต่ที่สำคัญ พระองค์ได้ทรงตรัสถึงวิสัยทัศน์ของผู้นำ ที่สามารถประกอบประโยชน์ให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างยอดเยี่ยมประกอบไปด้วย[16]

๑. จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือจะตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไป ต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือชำนาญในการใช้ความคิด

๒. วิธูโร หมายถึงจัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องดูออกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือความชำนาญด้านเทคนิค

๓. นิสสยสัมปันโน หมายถึงพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษย์สัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมือง ก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้น ๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ ตรงกับคำว่า นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้ตรงกับคำว่า “Human relation skill”

ที่ยกมาอ้างถึงเพื่อให้เห็นว่า ผู้นำ ผู้ปกครองหรือผู้บริหาร ต้องเป็นนักวิสัยทัศนิยม ซึ่งวิสัยทัศน์คือการกำหนดอนาคตให้เป็นปัจจุบันและทำปัจจุบันให้เป็นผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดหรือวางเอาไว้นั้นเช่นการวางแผนด้วยญาณหยั่งรู้ด้วยพระปัญญาอันบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้าด้วยความเมตตาอนุเคราะห์เวไนยสัตว์ของพระพุทธเจ้าด้วยการวางแผนงานประกาศพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้า อันดับแรกคงต้องมองดูคุณลักษณะวิสัยทัศน์ของผู้นำอย่างพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีคุณลักษณะ หรือพุทธคุณ อันได้แก่คุณของพระพุทธเจ้า ๙ ลักษณะดังนี้[17]

๑. เป็นพระอรหันต์ผู้บริสุทธิ์ห่างไกลจากกิเลส

๒. เป็นผู้ตรัสรู้ความจริงได้โดยลำพังพระองค์เอง

---

[16] พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๓๘-๓๙.

[17] จรูญ วรรณกสิณานนท์, **พุทธธรรมนูญแห่งพระพุทธอาณาจักรไทย**, (กรุงเทพมหานคร : พุทธลีลา, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒-๒๓.

๓. เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยวิชชาความรู้และความประพฤติ

๔. เป็นผู้เสด็จไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่มหาชน

๕. เป็นผู้รู้ความจริงของโลกพร้อมทั้งอัธยาศัยของสัตว์โลกได้โดยแจ้งชัด

๖. เป็นผู้สามารถฝึกมนุษย์ได้อย่างยอดเยี่ยมไม่มีบุคคลอื่นเท่าเทียม

๗. เป็นพระศาสดาของเหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๘. เป็นผู้ตื่นจากความหลงผิดงมงายและมีพระทัยเบิกบานในธรรมที่ทรงตรัสรู้

๙. เป็นผู้ฉลาดในการจำแนกธรรมออกแสดงให้เหมาะกับอัธยาศัยของผู้ฟัง

คุณลักษณะหรือที่เรียกว่า "พุทธคุณ" อันเป็นคุณที่ประเสริฐของพระพุทธเจ้าย่อมเป็นเครื่องประจักษ์ชัดที่ผู้นำเช่นพระพุทธเจ้าที่พระองค์จะกำหนดหรือหยั่งรู้ด้วยพระญาณอันบริสุทธิ์ที่จะทรงวางแผนแสดงธรรมโดยเริ่มจากการตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคลเป็นอันดับแรกดังพระดำรัสที่พระองค์ได้ทรงดำริว่า[18]

"เราจะพึงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน" แล้วทรงดำริต่อไปว่า

"อาฬารดาบส กาลามโคตรนี้เป็นบัณฑิต ฉลาดเฉียบแหลม มีปัญญา มีธุลีในตาน้อยมานาน ถ้ากระไร เราจะพึงแสดงธรรมแก่อาฬารดาบส กาลามโคตรก่อน เธอจะรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน" อาฬารดาบสก็เสียชีวิต ก่อนที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ได้เพียงแค่ ๗ วัน ถึงอย่างนั้นพระองค์ก็ทรงดำริว่า ..[19]

"เราจะพึงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน" จึงทรงดำริต่อว่า

"อุททกดาบส รามบุตรนี้ เป็นบัณฑิต ฉลาดเฉียบแหลม มีปัญญา มีธุลีในตาน้อยมานาน ถ้ากระไร เราจะพึงแสดงธรรมแก่อุททกดาบสรามบุตรก่อน เธอจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน" แต่ก็น่าเสียดายท่านได้เสียชีวิตอีกสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นมาจากพระญาณอันหยั่งรู้ด้วยพุทธจักษุอันเป็นทิพย์ของพระองค์โดยเฉพาะการหยั่งรู้บุคคลทั้งหลาย ซึ่งแบ่งเป็นประเภทของบุคคลได้ ๔ ประเภท และได้เปรียบเทียบบุคคลทั้งหลายเหล่านั้นดั่งดอกบัว ๔ เหล่า ประกอบด้วย[20]

"มีอุปมาเหมือนในกออุบล ในกอปทุมหรือในกอบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำขึ้นพ้นน้ำ

[18] **วิ.ม. (ไทย)** ๔/๑๐.๑๕.

[19] **วิ.ม. (ไทย)** ๔/๑๐.๑๖.

[20] **วิ.ม. (ไทย)** ๔/๑๐.๑๔.

ไม่แตะน้ำฉันใดพระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักษุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธุลีในตาน้อย มีธุลีในตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มีฉันนั้น"

วิสัยทัศน์ที่ดีของผู้นำ

วิสัยที่ดีของผู้นำหรือผู้บริหารและผู้ปกครองนั้น จะต้องประกอบด้วย ลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้คือ[21]

๑. กว้าง คือการมองภาพรวมที่เป็น Total is more than the sum of its parts ด้วยการพิจารณาจุดเด่น จุดด้อย โอกาส ปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวมาประกอบการกำหนดเป็นวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์

๒. ไกล คือรัศมีการมองเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์นั้นมิใช่การมองแบบ Here and now ในระยะสั้น ๆ เพียง ๑๐ ปี แต่เป็นการสร้างภาพฉายไปข้างหน้า(Mental projection)ที่นานกว่าการปฏิบัติที่เกิดแต่ผลนำออก(Outputs)แต่ผลลัพธ์(Out-Comes)ใน ระยะยาวไม่บังเกิดก็ไม่ถือว่าเป็นวิสัยทัศน์ที่ดี

๓. ใฝ่สูง คือมีความคิดสร้างสรรค์คล้ายกับสายตาของเหยี่ยวที่บินอยู่บนยอดเขา มองเห็นทั้งด้านหน้าและด้านหลังเขา มองเห็นว่ามีสิ่งใดเกิดขึ้นและควรปรับท่าทีไปในทางทิศใดจึงจะมุ่งสู่ความสำเร็จ

พระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างของผู้นำ

เราจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก นอกจากจะเป็นผู้นำแล้ว พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างของผู้นำของโลกที่จะให้ชีวิตและสังคมมีความสุข สงบและมีสันติภาพ เพื่อให้เห็นคุณลักษณะของผู้นำที่เป็นแบบอย่างของโลก จึงขอนำเอาคุณสมบัติของผู้นำอย่างพระพุทธเจ้าบางข้อมาให้เห็นดังนี้ ลักษณะเด่นที่พระพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงตรัสเอาไว้คือ[22]

---

[21] บุรชัย ศิริมหาสาคร, **มุขบริหารสู่การเป็นผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๓๙.

[22] พระธรรมปิฎก(ป.อ ปยุตฺโต), **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา , ๒๕๔๖), หน้า ๗-๘.

๑. เราเป็นกัลยาณมิตรของสัตว์ทั้งหลาย อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร สัตว์ทั้งหลายก็พ้นไปได้จากทุกข์ทั้งปวง พระองค์ได้ทรงแสดงถึงจุดเด่นเอาไว้ว่า " ผู้นำนั้นเป็นผู้ทำเพื่อประโยชน์แก่เขา โดยเฉพาะสำหรับพระพุทธเจ้า ก็คือประโยชน์แก่สรรพสัตว์หรือมนุษยชาติทั้งปวง ถ้ามองในวงแคบเข้ามาก็คือ ผู้นำนั้นเป็นผู้ที่ตั้งใจทำเพื่อประโยชน์แก่หมู่ชน แก่ญาติมิตร เพื่อนร่วมชุมชุน เพื่อนร่วมชาติ เพื่อนร่วมสังคม แต่องค์กรนั้น ๆที่มีขึ้น ก็เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ชาติแก่เพื่อนมนุษย์แก่สังคมนั้นเอง เพราะฉะนั้นหลักสำคัญก็คือ เป็นกัลยาณมิตรในสาระว่า ทำเพื่อประโยชน์แก่เขา

๒. ความเป็นผู้นำของพระพุทธเจ้านั้นแสดงออกในลักษณะอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นผู้ค้นพบมรรคาหรือค้นพบทาง ทรงเป็นผู้รู้ทางและทรงบอกทางให้ ทางนั้นเพื่ออะไร ก็เพื่อไปสู่จุดหมาย หมายความว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้สามารถที่จะช่วยให้คนไปถึงจุดหมายได้ เพราะว่าคนทั้งหลายต้องการไปให้ถึงจุดหมายนั้น แต่เขาไม่รู้ทางที่ไปสู่จุดหมาย

๓. แล้วก็มาช่วยบอกกล่าวชี้นำ หรือบอกทางให้ เป็นเหมือนมัคคุเทสก์ ทำให้ผู้คนอื่นสามารถร่วมเดินทางหรือโดยสารไปท่านใช้คำว่า "มาร่วมสมทบ"หรือ "ตามสมทบ" เดินทางไปสู่จุดหมาย ทั้งนี้หมายความว่าผู้นำจะต้องรู้จุดหมายชัดเจน และรู้ทางที่จะดำเนินไปสู่จุดหมายนั้นพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงมีลักษณะแห่งความเป็นผู้นำซึ่งแสดงออกในคำตรัสเป็นบางครั้งคือ พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ช่วยให้คนทั้งหลายได้ศึกษา เรียนรู้ หรือฝึกฝนตนเองจนกระทั่งเขาสามารถที่จะข้ามพ้นความทุกข์หรือปัญหาไปถึงจุดหมายได้ ข้อนี้หมายความว่าผู้นำไม่ได้มาหยิบยื่นอะไรให้แก่ผู้อื่นโดยตรง แต่มาช่วยให้คนอื่นได้ฝึกตน ได้เรียนรู้ จนสามารถพึ่งตนเองได้ และช่วยตนเองให้พ้นปัญหาไป หรือทำได้สำเร็จบรรลุจุดหมาย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะทรงเป็นผู้นำ

ภาวะผู้นำที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ได้ตรัสเอาไว้ในมหาชนก ซึ่งพระองค์ได้ทรงตรัสเอาไว้มีดังนี้[23]

๑. พละ กำลังที่สมบูรณ์

๒. สติปัญญาที่เป็นเลิศ

๓. ความเพียรอันบริสุทธิ์

---

[23] บุรชัย ศิริมหาสาคร, **มุขบริหารสู่การเป็นผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔-๑๕.

เราจะเห็นว่า ผู้นำที่มีศักยภาพและเป็นผู้ที่ชักจูงและนำผู้อื่นให้เกิดความศรัทธาและสามารถที่จะปฏิบัติเป็นผลสำเร็จและเป็นแบบอย่างได้ ดังนั้นใคร่ขอนำบทสนทนาระหว่างพระมหาชนกกับเทพธิดานามว่ามณีเมฆขลามาไว้ดังต่อไปนี้[24]

มณีเมฆขลา : ท่านทำเช่นนี้จะได้ประโยชน์อันใดถึงอย่างไรก็ต้องตายอยู่ดี

พระมหาชนก : ถ้ามีความเพียรพยายามจะถามหาทำไมกับความสำเร็จถึงแม้จะตายก็ได้ชื่อว่าใช้ความพยายามอย่างถึงที่สุดแล้ว

มิใช่เพียงเท่านั้น พระองค์ยังทรงดำรงในหลักธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะหลักทศพิธราชธรรม[25] ธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน, คุณสมบัติของนักปกครองที่ดีสามารถปกครองแผ่นดินโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดีประกอบด้วย[26] คือ

๑. ทาน	๒. ศีล
๓. การบริจาค	๔. ความซื่อตรง
๕. ความอ่อนโยน	๖. ความเพียร
๗. ความไม่โกรธ	๘. ความไม่เบียดเบียน
๙. ความอดทน	๑๐. ความไม่คลาดธรรม

นอกจากหลักธรรมที่พระองค์ทรงบำเพ็ญดังกล่าวแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงเจริญด้วยธรรมที่เรียกว่า สังคหะวัตถุธรรม[27] เรื่องสงเคราะห์กัน,คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักสงเคราะห์คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ดุจสลักเกาะยึดรถ ที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งเลนไปได้ มี[28]

๑. ทาน(การให้)

๒. ปิยวาจา(การเจรจาถ้อยคำที่น่ารัก)

---

[24] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๔๑.

[25] พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพ-มหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๐.

[26] ขุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.๒/๕๓๒.

[27] พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๑๐.

[28] สุ.ขุ.ชา.(ไทย)๒๘/๑๗๘/๘๓.

๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

๔. สมานัตตตา(ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายตามสมควรในที่นั้น ๆ)

ผู้นำในอุดมคติ

เมื่อเราเอ่ยถึงผู้นำ เราจะต้องมองเห็นรูปลักษณ์ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของผู้นำที่มีความแตกต่างไปจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะภาวะความเป็นผู้นำนั้นจะต้องมีบุคลิกภาพที่โดดเด่น ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทางด้านจิตใจได้แก่ธรรม[29] หรือคุณธรรมที่สะท้อนออกในตัวของผู้นำที่มีธรรม เพราะผู้นำที่แท้จริงจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้[30]

"..ลูกจงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นสิ่งสูงสุด มีธรรมเป็นใหญ่"

จึงกล่าวได้ว่า ธรรมะจึงเป็นธรรมของผู้นำที่จะต้องสั่งสมมาแต่อดีตชาติ หรือที่เรียกว่า บุญ คือ[31] เครื่องชำระสันดาน, ความดี, กุศล, ความสุข, ความประพฤติชอบทางกาย วาจาและใจ, กุศลธรรม ในส่วน บารมีคือ[32] คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง มี ๑๐ คือ ทาน, ศีล, เนกขัมมะ, ปัญญา, วิริยะ, ขันติ, สัจจะ, อธิษฐาน, เมตตา, อุเบกขา. ซึ่งเป็นการสร้างหรือบำเพ็ญเอาไว้ในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ ดังนั้นธรรมของผู้นำในอุดมคติก็คือ[33] ความดี ความงาม ความถูกต้อง ความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจจะหมายถึง[34] สิ่งที่ประมวลมาในรูปของระเบียบ กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณีที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวเมืองที่อยู่รวมกันด้วยความรักสมัครสมาน สามัคคี มีเมตตาต่อกัน ซึ่งผู้นำจะต้องคอยแนะนำ กำกับ ส่งเสริมสนับสนุนและปกป้องดูแลอย่างทั่วถึง อันเป็นหน้าที่ของผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาโดยใช้หลักสังคหะวัตถุ ๔ ประการคือ[35]

---

[29] พระมหาจรรยา สุทฺธิญาโณ, **พุทธวิถี**, (กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗๗.

[30] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๔๗๗.

[31] พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๑๓๘.

[32] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖.

[33] พลตรีอินทรัตน์ ยอดบางเตย, **ธรรมรัฐ**, หน้า ๖๑-๖๒.

[34] วิรัช ถิรพันธุ์เมธี, **ปรัชญาการปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ม.ป.ป.), หน้า ๕๔.

[35] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๕๕.

๑. สัสสเมธะ: การบำรุงธัญญาหารให้บริบูรณ์ให้สมบูรณ์คือหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ

๒. ปุริสเมธะ: การสงเคราะห์บุรุษที่ประพฤติดี คือการส่งเสริมคนดีให้ปกครองบ้านเมือง

๓. สัมมาปาสะ: การบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ราษฎรคือ การสังคมสงเคราะห์ การรักษาความยุติธรรมในสังคม

๔. วาจาเปยยะ: การพูดจาอ่อนหวานแก่ชนทุกชั้น โดยควรแก่ฐานะก็คือการยกย่องส่งเสริมให้กำลังใจแก่คนประพฤติดี นอกจากนั้นก็มีหลักธรรมของผู้นำที่เรียกว่า พรหมวิหารธรรม ๔ ได้แก่ เมตตา ความรัก กรุณา ความสงสาร มุทิตา ความพลอยยินดี อุเบกขา ความเที่ยงตรงได้อีกด้วย

บทสรุป

ดังนั้น แบบอย่างความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ ในโลกของความเป็นจริงสำหรับผู้บริหารหรือผู้นำในองค์กรตามหลักการของพระพุทธศาสนาจำต้องดำรงตนอยู่ในหลักธรรมแห่งความรัก ความสามัคคี ความเสียสละและมีความเที่ยงธรรม ยุติธรรม มีธรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงกาย วาจาและจิตใจ มีธรรมเป็นที่พึ่ง เป็นที่เคารพ มีธรรมเป็นที่สักการะมีธรรมเป็นธงชัยหลักธรรมเหล่านั้นได้แก่พรหมวิหาร ๔[36] สาราณียธรรม ๖[37] สังคหวัตถุ ๔[38] อคติ ๔[39] สัปปุริสธรรม ๗[40] อัปปริหานิยธรรม ๗[41] เป็นต้น

---

[36] พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาสตราจารย์พิเศษ เสถียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต, **มณีแห่งปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภาและสภาบันบันลือธรรม, ๒๕๓๖), หน้า ๔๓-๔๔.

[37] ศ.พิเศษ อดิศักดิ์ ทองบุญ, **วิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยด้วยการสมานฉันท์แนวพุทธ**, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๘๒.

[38] พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑/๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑).หน้า ๔๑๒.

[39] พลตรีอินทรัตน์ ยอดบางเตย เขียน กาญจน์มุนี ศรีวิศาลภพ เรียบเรียง, **ธรรมรัฐ**, (กรุงเทพมหานคร :ดอกหญ้า,๒๕๔๗),หน้า ๕๗-๕๘.

[40] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑/๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑). หน้า ๔๓๒.

[41] พระครูโสภณปริยัติสุธี, **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๗-๑๒๘.

แต่ที่สำคัญยิ่งคือ[42]ความไม่ประมาทและธรรมอันมีอุปการะมากคือ[43] สติและสัมปชัญญะ ธรรมอันทำให้งาม[44]และธรรมคุ้มครองโลก[45]

ท้ายที่สุดแล้วผู้นำจึงจำเป็นต้องตรวจสอบตัวเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะด้าน สติ ความระลึกได้ สัมปชัญญะ[46] ความรู้ตัว หมายถึงระลึกได้ รู้ตัวได้ ถึงการกระทำ คำที่พูดและเรื่องที่คิด ด้วยหลักแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘[47] เป็นหลักธรรมนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นมรรคเป็นผลอันเป็นแบบอย่างความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์นั้นได้

---

[42] ฝ่ายวิชาการ กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ปีพัฒนาการศึกษาสงฆ์ ๒๕๓๗-๒๕๓๙, **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๙ (ขุ.ธ. ๒๕/๑๘ ขุ.ชา.ตึส. ๒๗/๕๒๔)

[43] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๑๒. (สํ.ส. ๑๕/๓๐๖)

[44] วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก, **พุทธศาสตร์**(Buddhism), (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์,๒๕๓๕), หน้า ๑๒๕.

[45] **เรื่องเดียวกัน**,หน้า ๑๒๕.

[46] ไสว มาลาทอง,บุรี แก้วเล็ก, **คู่มือ การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป**, กลุ่มวิชาการพระพุทธศาสนาและจริยธรรม กองศาสนศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒, หน้า ๑๐.

[47] พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม(ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.ที. กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์. ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๔.

เอกสารอ้างอิง

จุมพล หนิมพานิช. **ผู้นำ อำนาจ และการเมืองในองค์การ**(Leaders,Power and Politics in Organization), พิมพ์ครั้งที่ ๒. ปทุมธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.

จรูญ วรรณกสิณานนท์. **พุทธธรรมนูญแห่งพระพุทธอาณาจักรไทย**, กรุงเทพมหานคร : พุทธลีลา, ๒๕๓๗.

ธวัช บุณยมณี. **ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง** . กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์ , ๒๕๕๐.

บูรชัย ศิริมหาสาคร. **ภาวะผู้นำพันธ์แท้**. กรุงเทพมหานคร : โสภณการพิมพ์, ๒๕๓๗.

พลตรีอินทรัตน์ ยอดบางเตย. **ธรรมรัฐ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๘.

พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต, **มณีแห่งปัญญา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสภาบันบันลือธรรม ,๒๕๓๖

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) .**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์** .พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพ-มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระราชวรมุนี(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ฟ จำกัด, ๒๕๓๐ พริ้นติ้ง กรุ๊ฟ จำกัด, ๒๕๓๐.

พระมหาจรรยา สุทฺธิญาโณ. **พุทธวิถี**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘ .

วิทยากร เชียงกูล. **คู่มือพัฒนาตนเองและพัฒนาภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาคม), ๒๕๔๗.

วิรัช ถิรพันธุ์. **พุทธปรัชญาการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ม.ป.ป.

วิเชียร วิทยอุดม. **ภาวะผู้นำLeadership**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๘.

23. □□□□